

ÖRGÜTSEL DESTEK, SOSYAL BAĞLILIK VE DÜNYAYA İLİŞKİN VARSAYIMLARIN TRAVMA SONRASI BÜYÜME ÜZERİNDEKİ ETKİSİNDE ACININ DÖNÜŞTÜRÜCÜ GÜCÜNÜN ROLÜ: POZİTİF PSİKOLOJİ BAĞLAMINDA BİR DEĞERLENDİRME

Prof. Dr. Tamer BOLAT

*Balıkesir Üniversitesi İİBF İşletme Bölümü Yönetim ve Organizasyon Anabilim Dalı
tbolat@balikesir.edu.tr*

Prof. Dr. Oya İnci BOLAT

*Balıkesir Üniversitesi İİBF İşletme Bölümü Yönetim ve Organizasyon Anabilim Dalı
oyainci@balikesir.edu.tr*

Doç.Dr. Seçil BAL TAŞTAN

*Marmara Üniversitesi İşletme Fakültesi İngilizce İşletme Bölümü Örgütsel Davranış Anabilim Dalı
seciltastan@marmara.edu.tr*

Özet

Bu çalışmada, travma sonrası büyüme (TSB) kavramının örgütsel, bağlamsal ve psikososyal öncelleri ele alınmıştır. Yapılan literatür incelemesi sonucunda, örgütsel ve bağlamsal değişkenler olarak örgütsel destek ve sosyal bağlılık algısının, psikososyal değişkenler olarak dünyaya ilişkin varsayımlar ve acının dönüştürücü gücünün TSB'yi anlamlı ve olumlu yönde etkileyebileceği varsayılmıştır. Araştırma İstanbul ve Balıkesir illerinde yüksek öğretim (akademik), sağlık, eğitim ve banka-finans kurumlarında çalışmakta olan bireyler üzerinde gerçekleştirilmiştir. Elde edilen verilere (N=294) keşfedici faktör analizi uygulanmış ve hipotezleri test etmek üzere çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Bulgulara göre, acının dönüştürücü gücünün, bireylerin algıladıkları örgütsel destek ve dünyaya ilişkin varsayımlarının TSB düzeyleri üzerindeki etkisinde düzenleyici rolü olduğu tespit edilmiştir. Sosyal destek algısının TSB ile olan ilişkisinde ise acının dönüştürücü gücünün düzenleyici etkisi anlamlı bulunmamıştır. Elde edilen sonuçlar, önceki kuramsal ve görgül çalışmalar ışığında değerlendirilmiş ve çalışmanın kuramsal ve uygulamaya yönelik doğurguları tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Travma Sonrası Büyüme, Örgütsel Destek, Sosyal Bağlılık, Dünyaya İlişkin Varsayımlar, Acının Dönüştürücü Gücü*

1. Giriş

Bu çalışmada, pozitif psikoloji yaklaşımı ışığında, günümüzde çalışanlar açısından önem taşıdığı düşünülen pozitif psikoloji kavramları teorik ve görgül açıdan incelenmekte ve bu kavramların bireysel ve örgütsel açıdan önemi üzerinde durulmaktadır. Çalışmada incelenmekte olan söz konusu pozitif psikoloji kavramları travma sonrası büyüme, dünyaya ilişkin varsayımlar, acının dönüştürücü gücü ve sosyal bağlılık olarak ele alınmaktadır. Aynı zamanda algılanan örgütsel destek kavramı da incelenerek, travma sonrası büyümeyle nasıl bir ilişkisi olabileceği değerlendirilmeye çalışılmaktadır.

2. Kuramsal Çerçeve ve Hipotezler

2.1. Travma Sonrası Büyüme

Travmatik bir olay yaşayan herkesin akut stres bozukluğu ya da travma sonrası stres bozukluğu geliştirmedeği bilinmektedir. Öte yandan, travma sonrası yaşanan stres ve psikolojik rahatsızlıklara karşın, belli bir süre sonrasında çeşitli bireysel ve çevresel faktörlerin de etkisiyle travmatik yaşantının ters bir yöne doğru etki yaratarak kişinin bilişsel ve psikolojik olarak kendisini yeniden yapılandırması ve hatta bir tür büyüme veya gelişmenin yaşanması dahi söz konusu olmaktadır. Bu durumu ifade eden kavram ise “travma sonrası büyüme” olarak karşımıza çıkmaktadır (Brickman, Coates ve Janoff-Bulman, 1978; Calhoun ve Tedeschi, 1998; Frederick ve Loewenstein, 1999; Linley ve Joseph, 2004; Yılmaz, 2006).

Olumlu psikolojik değişim olgusu ilk olarak 1980’li yıllarda görgül olarak araştırılmaya başlanmıştır (Tedeschi, Park ve Calhoun, 1998). Araştırmalar, travmatik bir yaşantının ardından kişinin kendisi, diğerleri ve dünyaya ilişkin temel varsayımlarında ortaya çıkan değişikliklerin sadece, travma sonrası stres belirtileri ya da stres bozukluğu (TSSB) gibi travmayla bağlantılı psikopatolojiler şeklinde olmadığı, bir kısım insanın da olumlu yönde değişikliklerini göstermektedir (Calhoun ve Tedeschi, 1998; Helgeson, Reynolds ve Tomich, 2006; Larner ve Blow, 2011; Linley ve Joseph, 2004; Park ve Helgeson, 2006).

2.2. Algılanan Örgütsel Destek ve Travma Sonrası Büyüme İlişkisi

Örgütsel davranış ve yönetim bilimleri literatüründe önemli bir çalışma alanı bulmuş olan örgütsel destek kavramının, örgüt ile çalışanlar arasındaki ilişkileri açıklamakta olduğu ve sosyal değişim/mübadele kuramına dayandığı bilinmektedir. Algılanan örgütsel destek, kavramın gelişimine önemli katkıları olan Eisenberger, Huntington, Hutchison ve Sowa (1986) tarafından “çalışanların örgüte katkılarının değerinin bilinmesi ve çalışanların mutluluğunun önemsenmesinin

6. Örgütsel Davranış Kongresi Bildiriler Kitabı 2-3 Kasım2018 / Isparta

derecesine bağlı olarak geliştirdikleri algılar” olarak tanımlanmıştır. Konu ile ilgili yapılan çalışmalar, örgütlerinin kendilerine olumlu bir şekilde davrandığını ve desteklendiğini hisseden bireylerin, işte ve iş dışındaki zorlu süreçleri, travmatik olayları daha etkin şekilde yönetebildiklerine, strese karşı baş edebilme gücü bulduğuna, daha olumlu iş tutumları ve davranışları sergileyerek, sosyal ilişkilerinin de daha olumlu devam ettiğine işaret etmektedir (Örn., Allen, Shore ve Griffeth, 2003; Saks, 2006; Stamper ve Johlke, 2003; Riggle, Edmondson ve Hansen, 2009; Perryer, Jordan, Fins ve Travaglione, 2010; Turunç ve Çelik, 2010). Doğrudan ya da yakın değişkenler arasındaki ilişkileri inceleyen görgül çalışmaların sonuçları (Chakrabhand, Panyayang ve Sirivech, 2006; Chandra, Pandav ve Bhugra, 2006; Cardozo, 2008; Kelley, Britt, Adler ve Bliese, 2014), algılanan örgütsel desteğin bireyin travma sonrası büyüme düzeyi üzerinde olumlu bir etkisinin olabileceğini göstermektedir. Bu açıklamalardan hareketle aşağıdaki hipotez geliştirilebilir:

H1: Bireylerin örgütsel destek algılarının travma sonrası büyüme düzeyleri üzerinde anlamlı ve pozitif bir etkisi vardır.

2.3. Algılanan Sosyal Bağlılık ve Travma Sonrası Büyüme İlişkisi

Örgütsel destek kavramıyla yakınlık gösteren fakat daha çok bireylerarası kolektif ilişkiler ve duygusal süreçlerden kaynaklandığı gerekçesiyle örgütsel destek kavramından ayrılan “sosyal bağlılık” kavramının travma sonrası stres belirtilerini azalttığı ve travmatik yaşantılara maruz kalmış bireylerin olumlu yönde gelişim gösterebilmelerinde koruyucu bir işlev sahibi olduğu bilinmektedir (Marmarosh, Holtz ve Schottenbauer, 2005; Brewer, 2008; Sarıçam ve Deveci, 2017). Sosyal bağlılık, en genel tanımıyla bireyin gönüllü olarak diğerlerine, gruba, topluma karşı aidiyet hissetmesine ve bir bireyin sosyal dünyayla yakın ilişkide olma konusundaki subjektif farkındalığıdır (Sarıçam ve Deveci, 2017). Bu konuda benzer değişkenlerle yapılan görgül çalışmaların sonuçları (Duru, 2007; Savcı, 2017), algılanan sosyal bağlılığın bireyin travma sonrası büyüme düzeyi üzerinde olumlu bir etkisinin olabileceğini göstermektedir. Bu açıklamalardan hareketle aşağıdaki hipotez geliştirilebilir:

H2: Bireylerin sosyal bağlılık algılarının travma sonrası büyüme düzeyleri üzerinde anlamlı ve pozitif bir etkisi vardır.

2.4. Dünyaya İlişkin Varsayımlar ve Travma Sonrası Büyüme İlişkisi

TSB üzerine yapılan incelemelerimize göre, büyümeyi açıklayabilen örgütsel destek ve sosyal bağlılık gibi örgütsel ve bağlamsal değişkenler yanında bireysel değişkenler olarak birtakım psiko-sosyal yapılardan da söz edildiği gözlenmiştir. Diğer yandan, bireyler yaşantıları boyunca birtakım

6. Örgütsel Davranış Kongresi Bildiriler Kitabı 2-3 Kasım2018 / Isparta

olumlu genellemelere ve temel varsayımlara sahip olup, bu varsayımlarını genel bilişsel şemalar haline getirmektedir (Janoff-Bulman ve Berg, 1998). Janoff-Bulman'ın (1989:113-136), insanların inançları ve varsayımları konusunda kuramsal bir çerçeve sunduğu 'Temel Varsayımlar Modeli'nde, bireyin sahip olduğu temel varsayımlar 'dünyanın iyiliği varsayımı, dünyanın anlamlılığı varsayımı ve kendilik değeri varsayımı' olarak üç ana grupta ifade edilmektedir. Bu kavramsal modelde, dünyanın iyiliği, insanların iyiliği, adalet, kontrol edebilirlik, rastlantısallık, kendilik değeri, kendilik kontrolü ve şans (talih) varsayımları yer almaktadır (Janoff-Bulman, 1989).

Bu konuda benzer değişkenler arasındaki ilişkileri inceleyen görgül çalışmaların sonuçları (Solomon, Iancu ve Tyano, 1997; Dekel, Solomon, Elklit ve Ginzburg, 2004; Dınvar, 2011; Tüfekçi, 2011; Nygaard ve Heir, 2012; Haselden, 2014), dünyaya ilişkin varsayımların bireyin travma sonrası büyüme düzeyi üzerinde olumlu bir etkisinin olabileceğini göstermektedir. Bu açıklamalardan hareketle aşağıdaki hipotez geliştirilebilir:

H3: Bireylerin dünyaya ilişkin varsayımlarının travma sonrası büyüme düzeyleri üzerinde anlamlı ve pozitif bir etkisi vardır.

2.5. Acının Dönüştürücü Gücü ve Travma Sonrası Büyüme İlişkisi

Literatürde, acı çekme kavramı yalnızca yarattığı ızdırap boyutuyla değil, dönüştürme potansiyeli itibariyle de ele alınmış ve bu durum "acının dönüştürücü gücü" (ADG) kavramı ile nitelendirilmiştir. Kavramsal olarak tanımlandığında, ADG, zorlayıcı yaşam olaylarının ve krizlerinin ardından olumlu psikolojik değişim ve dönüşümlerin deneyimleneceğine yönelik inançları temsil etmektedir (Joshano 2014:140).

Travmatik yaşantıların bireyi geliştirme ve büyütme özelliği de göz önünde bulundurulduğunda, bu büyümenin aslında çekilen acının birey tarafından bilişsel olarak nasıl değerlendirildiğine ve bu acının öğrenmeye ve ruhsal büyümeye hizmet etme potansiyeline bağlı olduğu düşünülmektedir. Günümüz literatüründe, psikolojik stres sonrası iyileşme, TSB ve ruhsal gelişim ile acının dönüştürücü gücü arasında ilişkilerin olduğuna dikkat çekildiği görülmektedir (Örn., Holgersen, Boe ve Holen, 2010; Tedeschi ve Calhoun, 2004; Joshano 2014; Demirci, Ekşi, Dinçer ve Kardeş, 2015). Bu araştırmada yer vermek istediğimiz acının dönüştürücü gücü kavramı bir düzenleyici (şartlı) değişken olarak ele alınmıştır. Bu bağlamda diğer hipotezlerimiz aşağıdaki gibi ifade edilmiştir.

H4a: Acının dönüştürücü gücünün, bireylerin örgütsel destek algıları ile travma sonrası büyüme düzeyleri arasındaki ilişki üzerinde düzenleyici etkisi vardır. Şöyle ki, acının dönüştürücü gücünün

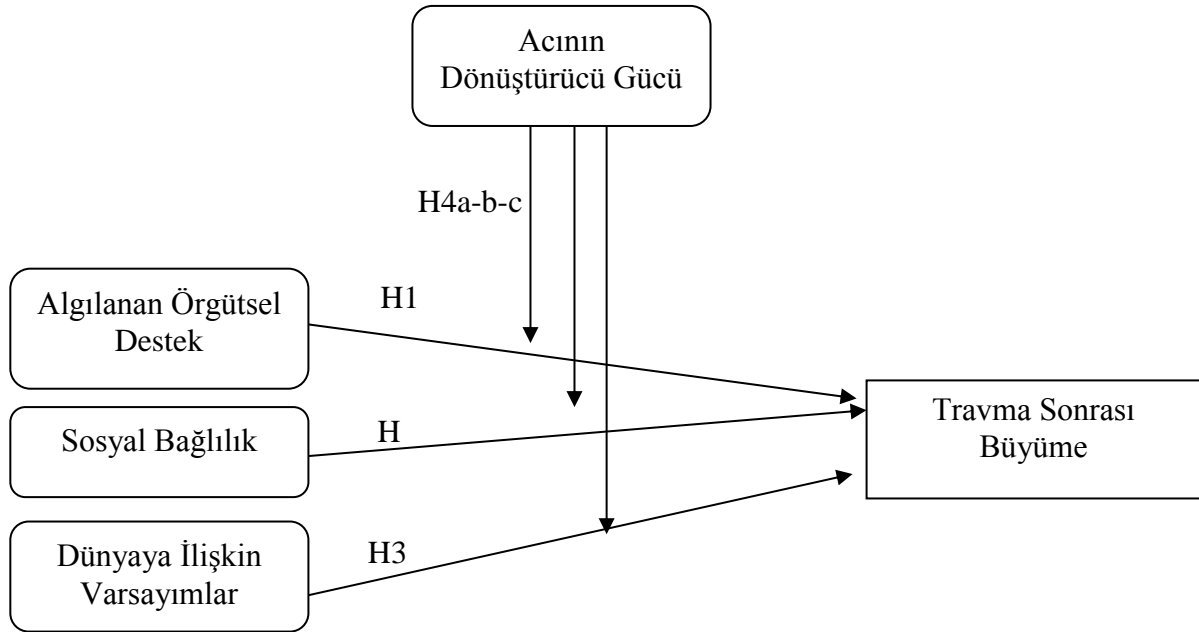
yüksek olduğu bireylerde, örgütsel destek algısının travma sonrası büyüme üzerindeki etkisi daha yüksektir.

H4b: Acının dönüştürücü gücünün, bireylerin sosyal bağlılık algıları ile travma sonrası büyüme düzeyleri arasındaki ilişki üzerinde düzenleyici etkisi vardır. Şöyle ki, acının dönüştürücü gücünün yüksek olduğu bireylerde, sosyal bağlılık algılarının travma sonrası büyüme üzerindeki etkisi daha yüksektir.

H4c: Acının dönüştürücü gücünün, bireylerin dünyaya ilişkin varsayımları ile travma sonrası büyüme düzeyleri arasındaki ilişki üzerinde düzenleyici etkisi vardır. Şöyle ki, acının dönüştürücü gücünün yüksek olduğu bireylerde, dünyaya ilişkin varsayımların travma sonrası büyüme üzerindeki etkisi daha yüksektir.

Araştırma hipotezlerine kaynak teşkil eden kuramsal model Şekil 1.'de sunulmaktadır.

Şekil 1. Araştırmanın Kuramsal Modeli

3. Araştırma Yöntemi

3.1. Evren ve Örneklem

Bu çalışmada elde edilen veriler, Türkiye'nin 2 ilinde (İstanbul ve Balıkesir), yüksek öğretim, eğitim, sağlık ve banka-finans olmak üzere farklı sektörlerde ve çeşitli pozisyonlarda çalışan 294 gönüllü çalışan üzerinden toplanmıştır. Araştırmada olasılıklı olmayan örnekleme yöntemlerinden kolayda (gelişigüzel) örnekleme yöntemi kullanılmış olup, dağıtılan 350 anketten % 84 (294/350)

6. Örgütsel Davranış Kongresi Bildiriler Kitabı 2-3 Kasım2018 / Isparta

geri dönüş oranıyla 294 geçerli anket elde edilmiştir. Travmatik deneyime sahip olmak toplumun her alanındaki kişileri kapsayabileceği için bu çalışmada temel kriterler; (1) belli bir kurumda/görevde çalışıyor olmak, (2) anket formunun kapak ve yönergesinde belirtilmiş olan birtakım travmatik yaşantılardan herhangi birine maruz kalmış olmak şeklinde belirlenmiştir. Bu amaçla, anket formunun kapak kısmında “Bugün dahil, geçirdiğiniz yaşam boyunca yukarıda sözü edilen travmatik olaylardan hiçbirini yaşamadıysanız ve bahsi geçen zor deneyimlere sahip olmadıysanız bu anketi yanıtlamaya devam etmeyebilirsiniz” açıklaması sunulmuştur. Dolayısıyla çalışmanın evreni Türkiye’deki hizmet sektöründen çalışan kişiler olup, araştırmanın örneklemini 294 çalışan birey oluşturmaktadır. Tanımlayıcı istatistik sonuçlarına göre, örneklem grubunun % 60,5’i kadın, % 39,1’i erkek katılımcılardan oluşmakta ve yaş ortalaması 35,78’dir. Katılımcıların çoğu üniversite mezunu (%42,9) olup ortalama 8 yıldır son işyerinde çalışan kişilerdir ve toplam çalışma süresi ortalaması 10,97 yıldır.

3.2. Ölçme Araçları

Araştırmada 5 ölçme aracından yararlanılmış olup, ölçeklere ilişkin bilgiler aşağıda sunulmaktadır. Bu çalışmada anket formunda yer alan maddelere ilişkin cevaplar 6’lı Likert ölçek şeklinde sıralanmıştır.

“Algılanan örgütsel destek” değişkenini değerlendiren ölçek, Derinbay (2011) tarafından eğitim kurumlarında çalışmakta olan öğretmenler ve okul idarecileri üzerinde yapılan bir çalışma ile geliştirilmiş ve güvenilir ve geçerlilik analizleri gerçekleştirilmiş olan 29 maddelik Algılanan Örgütsel Destek (AÖD) ölçeğinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

“Sosyal bağlılık” değişkeni, Lee ve Robbins (1995) tarafından, bireyin sosyal bağlılık duygusunu ve sosyal ilişkilerle ilgili duygu ve düşüncelerini ölçmek amacı ile geliştirilmiştir. Söz konusu ölçekteki 8 madde bu çalışmanın araştırmacıları tarafından yeniden değerlendirilerek ve orijinal dilinden çevrilerek kullanılmıştır.

“Dünyaya ilişkin varsayımlar” (DİV) değişkeni, Janoff-Bulman (1989) tarafından geliştirilen 32 maddelik ölçeğin Türkiye’de yapılmış çalışmalar sonucunda 25 maddeye indirgenmiş şekliyle ölçülmüştür.

“Acının dönüştürücü gücü” (ADG) değişkeni, Joshanloo (2014) tarafından geliştirilerek geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılan, 5 maddeden oluşan ölçek ile değerlendirilmiştir. Bu çalışmada ise, araştırmacılar tarafından orijinal ölçek yeniden Türkçe’ye çevrilmiş ve uygulanmıştır.

“Travma sonrası büyüme” değişkenini ölçmek amacıyla Tedeschi ve Calhoun (1996) tarafından geliştirilen 21 maddelik ölçek kullanılmıştır. Orijinal ölçeğin (Tedeschi ve Calhoun, 1996) iç

tutarlılığının $\alpha=,90$ düzeyinde olduğu belirtilmiştir. Türkiye’de trafik kazası geçirmiş kişiler üzerinde yapılan bir çalışmada (Tüfekçi, 2011) kullanılmış olup, beş boyutlu ölçek doğrulanmıştır.

4. Bulgular

4.1. Ölçeklerin Tanımlayıcı İstatistikleri ve Güvenilirlik Analizleri

Çalışmada öncelikle kullanılan ölçeklere KFA yapılmış ve ölçeklerin alt boyutlarının literatürle uyumlu olup olmadığı test edilmiştir. Güvenilirlik analizleri değişkenlerin yeterli düzeyde güvenilir olduklarına işaret etmektedir (Travma Sonrası Büyüme Ort. 4,639, SD 0,750, Cronbach Alpha 0,846; Algılanan Örgütsel Destek Ort. 4,052, SD 0,804, Cronbach Alpha 0,839; Sosyal Bağlılık Ort. 4,101, SD 0,916, Cronbach Alpha 0,841; Dünyaya İlişkin Varsayımlar Ort. 43,926, SD 0,870, Cronbach Alpha 0,842; Acının Dönüştürücü Gücü Ort. 3,983, SD 1,016, Cronbach Alpha 0,841).

4.2. Araştırma Hipotezlerine Yönelik Bulgular

Çalışmada önerilmiş olan hipotezleri test etmek amacıyla regresyon analizleri uygulanmış olup, elde edilen sonuçlar Tablo 2’de sunulmaktadır. Yapılan analiz sonucunda modeldeki her üç bağımsız değişkenin de TSB üzerinde istatistiksel olarak anlamlı etkilerinin olduğu bulunmuştur ($F=22,932$, $p<0,01$). Açıklayıcılık seviyesi orta düzeyde olmakla birlikte ($R=0,31$) etkilerin beklendiği şekilde pozitif olduğu görülmektedir (Bkz. Tablo 2).

Tablo 2. Regresyon Analizleri Sonuçları: Travma Sonrası Büyüme

Bağımsız Değişkenler	β	St. β	t
Algılanan örgütsel destek	0,34	0,35	7,66**
Sosyal Bağlılık	0,29	0,32	4,17**
Dünyaya İlişkin Varsayımlar	0,36	0,40	4,27**

Bağımlı değişken: Trama Sonrası Büyüme
 $R=0,31$ $R^2=0,39$ $F= 22,932^{**}$ * $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$

Regresyon analizlerinden elde edilen bulgulara göre, araştırmanın kuramsal modelinde önerilmiş olan H1, H2 ve H3 hipotezlerinin desteklendiği söylenebilmektedir. Çalışmanın H4 hipotezinde ise, acının dönüştürücü gücünün kuramsal modeldeki bağımsız değişkenlerin TSB üzerindeki etkisinde düzenleyici rolünün olduğu önerilmekteydi. Bu nedenle, söz konusu hipotezi test etmek amacıyla bir dizi çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Öncelikle acının dönüştürücü gücünün (ADG) örgütsel desteğin (AÖD) TSB üzerindeki etkisinde düzenleyici rolü değerlendirilmiş ve Tablo 3’da görüldüğü üzere, regresyon modeli istatistikî olarak anlamlı bulunmuştur ($R=,28$; $R^2= ,25$; $F=64,37$; $p<0.01$). Algılanan örgütsel destek TSB’nin istatistikî olarak anlamlı ve pozitif bir yordayıcısıdır ($\beta=, 29$; $t= 5.385$; $p<0.01$).

Tablo 3. Örgütsel Destek ile Travma Sonrası Büyüme Arasındaki İlişkide Acının Dönüştürücü Gücünün Düzenleyici Etkisi

Acının Dönüştürücü Gücünün Düzenleyici Etkisi				
Algılanan Örgütsel Destek	β	Std. Hata	t	p
<i>TSB</i>				
Sabit	3.53	.04	80.5	.00**
Acının Dönüştürücü Gücü	,37	.04	7.813	.00**
Algılanan Örgütsel Destek	,29	.05	5.385	.00**
AÖD x ADG	,19	.03	2,225	.02**
Acının Dönüştürücü Gücü	Düzenleyici Etki (β)	Std. Hata	t	p
<i>ADG'nün Durumsal Etkisi</i>	,38	.07	5.766	,00**
Model Özeti	R	R²	F	p
	,28	,25	64,37	,00**
Etkileşim neticesinde artan R²	R²'deki değişim	F	Sd.	p
	,11	4.9306	212	.02*

*P<0.05; ** *P<0.05; **p<0.01

Yine Tablo 3'de görüldüğü üzere, ADG'nün AÖD ile TSB arasındaki düzenleyici etkisi istatistikî olarak anlamlıdır ($\beta=,19$; $t= 2,225$; $p<0,01$). Bu durumda, ADG algısı yüksek ($\beta=38$; $t= 5.766$; $p<0,01$) olan bireylerin örgütsel destek algılarının TSB üzerindeki etkisi istatistikî olarak anlamlıdır. Buradan yola çıkarak denebilir ki, ADG duygusu arttıkça, örgütsel destek algısının TSB üzerindeki etkisi artmaktadır. Bu sebeple, H4a hipotezi desteklenmiştir.

Sonraki aşamada, ADG'nün algılanan sosyal bağlılığın (ASB) TSB üzerindeki etkisinde düzenleyici rolü incelenmiştir ve Tablo 4'de görüldüğü gibi, regresyon modeli istatistikî olarak anlamlı bulunmuştur ($R=,25$; $R^2= ,21$; $F=66,21$; $p<0.01$). Sosyal bağlılık algısı TSB'nin istatistikî olarak anlamlı ve pozitif bir yordayıcısıdır ($\beta=,27$; $t= 5,336$; $p<0.01$) ancak, ADG'nün sosyal bağlılık ile TSB arasındaki düzenleyici etkisi istatistikî olarak anlamlı değildir ($\beta=,04$; $t=-,078$; $p>0.05$). Bu nedenle, H4b hipotezi desteklenmemiştir.

Tablo 4. Sosyal Bağlılık ile Travma Sonrası Büyüme Arasındaki İlişkide Acının Dönüştürücü Gücünün Düzenleyici Etkisi

Acının Dönüştürücü Gücünün Düzenleyici Etkisi				
Algılanan Sosyal Bağlılık	β	<i>Std. Hata</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
<i>TSB</i>				
Sabit	3.53	.03	82,5	,00**
Acının Dönüştürücü Gücü	,35	.04	8,212	,00**
Algılanan Sosyal Bağlılık	,27	.02	5.336	,00**
ASB x ADG	,04	.043	.078	,32
Acının Dönüştürücü Gücü	Düzenleyici Etki (β)	Std. Hata	t	p
<i>ADG'nün Durumsal Etkisi</i>				
	,38	.07	5.766	,06
Model Özeti				
	<i>R</i>	<i>R²</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
	,25	,21	66,21	,00**
Etkileşim neticesinde artan R²				
	<i>R²'deki değişim</i>	<i>F</i>	<i>Sd.</i>	<i>p</i>
	.01	.956	212	.33

*P<0.05; ** *P<0.05; ***p<0.01

Son aşamada ise, ADG'nün dünyaya ilişkin varsayımların TSB üzerindeki etkisinde düzenleyici rolü değerlendirilmiştir. Yukarıda yer alan Tablo 5'de sunulduğu gibi, regresyon modeli istatistikî olarak anlamlıdır ($R=,29$; $R^2= ,27$; $F=62,49$; $p<0,01$). Olumlu DİV algısının TSB'nin istatistikî olarak anlamlı ve pozitif bir yordayıcısı ($\beta=,28$; $t= 5,779$; $p<0,01$) olduğu görülmüştür. Bununla birlikte, ADG'nün DİV ile TSB arasındaki düzenleyici etkisi istatistikî olarak anlamlı bulunmuştur ($\beta=,21$; $t= 3,338$; $p>0,05$). Bu bulgulara dayanarak, H4c hipotezi desteklenmiştir.

Tablo 5. Dünyaya İlişkin Varsayımlar ile Travma Sonrası Büyüme Arasındaki İlişkide Acının Dönüştürücü Gücünün Düzenleyici Etkisi

Acının Dönüştürücü Gücünün Düzenleyici Etkisi				
Dünyaya İlişkin Varsayımlar	β	<i>Std. Hata</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
<i>TSB</i>				
Sabit	3.57	.02	79,3	,00**
Acının Dönüştürücü Gücü	,35	.04	6,686	,01**
DİV	,28	.03	5.779	,00**
DİV x ADG	,21	.07	3,338	,02*
Acının Dönüştürücü Gücü	Düzenleyici Etki (β)	Std. Hata	t	p
<i>ADG'nün Durumsal Etkisi</i>				
	,38	.07	5.766	,00**
Model Özeti				
	<i>R</i>	<i>R²</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
	,29	,27	62,49	,00**
Etkileşim neticesinde artan R²				
	<i>R²'deki değişim</i>	<i>F</i>	<i>Sd.</i>	<i>p</i>
	,13	5.97	209	,01*

*P<0.05; ** *P<0.05; ***p<0.01

5. Sonuç ve Tartışma

Çalışmamızın literatür taraması ve kuramsal çerçeve bölümlerinde de sunulduğu üzere, TSB'yi belirleyebilecek çeşitli çevresel, bağlamsal, kişisel ve psikososyal faktörler bulunmaktadır. Bu çalışmada ise, yerli ve yabancı literatürde yeterince çalışılmamış olması ve bu alanda yeni birtakım bulgulara ulaşılmasına yardımcı olabileceği düşüncesiyle, bilişsel, psikolojik ve örgütsel unsurlar bir arada ele alınmıştır.

Hipotetik ilişkileri test etmek üzere yapılan regresyon analizleri sonucunda ise, “örgütsel destek” ($\beta=0,34$; $t=7,66$; $p<0,01$) ve “sosyal bağlılık” ($\beta=0,29$; $t=4,17$; $p<0,01$) algılarının “TSB” üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve olumlu etkilerinin olduğu bulunmuştur (sırasıyla $F=36,22$; $p<0,01$; $F=42,15$; $p<0,01$). TSB'nin toplam varyansını açıklama seviyesi ise örgütsel destek değişkeni için %29, sosyal bağlılık değişkeni için de %23 olarak tespit edilmiştir. Elde edilen bu sonucun ise, bir örgütsel değişken olarak örgütsel destek algısının TSB'nin önemli bir belirleyicisi olduğuna ve bireylerin yaşamlarının büyük bir kısmını işyerlerinde geçiriyor olmalarından dolayı, bu tür bir destek algısının travmatik psikopatolojilerin en aza indirgenebilmesinde katkı sağlayıcı olduğuna işaret ettiği vurgulanabilmektedir. Böylece, algılanan örgütsel desteğin, stresle baş edebilme, iyi oluş, ve olumlu sosyal davranışlarla ilişkisini tespit etmiş olan önceki çalışma bulguları yeniden desteklenmiştir (Örn., Allen vd., 2003; Saks, 2006; Perryer vd., 2010; Turunç ve Çelik, 2010; Taştan vd., 2014).

Diğer yandan, kuramsal modelde öngörüldüğü gibi DİV'in TSB'yi istatistiksel olumlu yönde etkilediği ve büyüme üzerinde olumlu bir katkısının olduğu görülmüştür ($\beta=0,36$; $t=7,66$; $R=0,48$; $R^2=0,32$; $F= 22,85$; $p<0,01$). Pozitif yanılısamalar kuramının da vurguladığı gibi, bilişsel sistemin merkezinde, dünya ve kendilikle ilgili güvenlik ve incinmezlik duygusunu sağlayan temel varsayımlar bulunmaktadır (Bowlby, 1969; Janoff-Bulman ve Berg, 1998). Bu olumlu genellemeler ve olumlu varsayımlar, gerek özel gerekse çalışma yaşamında davranışsal ve duygusal yönelimleri, sorunlarla başa çıkma becerilerini ve elbette travmatik yaşantıların ardından iyileşmeyi etkileyebilmektedir. Bu çalışmanın sonucunda da, DİV'in bireylerde TSB'ye olumlu yönde etki ettiği görülmüştür. Bu noktada, elde edilen bu bulguların da, önceki çalışmalarla ve kuramsal altyapıyla uyumlu olduğu söylenebilmektedir (Örn., Janoff-Bulman ve Berg, 1998; Dekel vd., 2004; Dınvar, 2011; Haselden, 2014).

ADG ile ilgili değerlere bakıldığında ($M=3,98$), yaşam içinde acı, üzüntü, zorluklar veya travma deneyimi yaşamış olan bireylerin buna rağmen, hayatla ve gelecekle ilgili olumlu bir bakış açısına sahip olabildikleri ve deneyimlenen acının bir şekilde bir sonraki mutluluk ve manevi gelişime hizmet edebileceğine dair inanç geliştirdikleri ileri sürülebilmektedir. Ulaşılan bu sonuç da,

6. Örgütsel Davranış Kongresi Bildiriler Kitabı 2-3 Kasım2018 / Isparta

travmatik yaşantıların bireyi geliştirme ve büyütme özelliğinin olduğunu, bu büyümenin çekilen acının birey tarafından bilişsel olarak nasıl değerlendirildiğine bağlı olduğunu ve acının ruhsal büyümeye yardımcı olma potansiyelini ortaya koyan önceki çalışmalarla uyum göstermektedir (Örn., Calhoun ve Tedeschi, 2004; Joshanloo 2014; Demirci vd., 2015). Bununla birlikte, ADG'nün kuramsal modelde hipotetik olarak önerilmiş olan düzenleyici etkisi bir dizi regresyon analizleriyle test edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, ADG'nün örgütsel destek ($\beta=,19$; $t= 2,225$; $p<0,01$) ve DİV ($\beta=,21$; $t= 3,338$; $p>0,05$) değişkenlerinin TSB üzerindeki etkisinde düzenleyici etkisi istatistiki olarak anlamlı bulunmuştur. Bu noktada, ADG duygusu arttıkça, örgütsel destek ve dünyaya ilişkin olumlu varsayımların TSB üzerindeki etkisinin de artmakta olduğu görülmüştür. Ancak, ADG'nün, bireylerin sosyal bağlılık algıları ile TSB düzeyleri arasındaki ilişki üzerinde düzenleyici etkisini öngören alt hipotez desteklenmemiştir. Çalışmada tartışılmış olan önceki kuramsal ve görgül bulguları da destekler nitelikte olan bu sonuçların, bireylerin TSB göstermelerinde aslında çevresel ve bağlamsal etkenler kadar kendi bilişsel ve psikososyal yapılarının da oldukça önemli olduğuna işaret ettiği söylenebilmektedir.

6. Araştırmanın Kısıtları ve Öneriler

Araştırmanın İstanbul ve Balıkesir olmak üzere iki ilde, sınırlı sayıda üniversitede, okullarda, hastanelerde ve bankalarda, sınırlı sayıda katılımcı ile gerçekleştirilmiş olması çalışmanın kısıtlılığını oluşturmaktadır. Ayrıca, araştırmada kullanılmış olan ölçüm araçlarından yalnızca algılanan örgütsel destek ölçeği Türkiye bağlamında geliştirilmiş, fakat diğer ölçekler daha önce farklı kültürel bağlamlarda geliştirilmiş ve test edilmiştir. Bu kısıtı azaltmaya yönelik olarak da, benzer çalışmaların daha farklı özgün sorularla ve nitel-nicel veri toplama yöntemlerinin bir arada uygulanmasıyla yapılması önerilmektedir. Bununla birlikte, sonraki çalışmaların, daha geniş örneklem gruplarında yapılması ve araştırma modelinde şartlı değişken olarak ele alınabilecek olan diğer psikososyal dinamiklerin, farklı örgütsel, bağlamsal, kültürel değişkenlerin değerlendirilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir. Böylece, güvenilirliği ve genellenebilirliği daha yüksek araştırma bulgularına ulaşılabilecektir.

Kaynaklar

- Allen, D. G., Shore, L. M., & Griffeth, R. W. (2003). The role of perceived organizational support and supportive human resource practices in the turnover process. *Journal of Management*, 29(1), 99-118.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss: Attachment*, New York, USA: Basic Books.
- Brewer, M. B. (2008). Deprovincialization: Social identity complexity and outgroup acceptance. *Improving Intergroup Relations*, 10(2), 160-176.
- Brickman, P., Coates, D., & Janoff-Bulman, R. (1978). Lottery winners and accident victims: Is happiness relative?. *Journal of personality and social psychology*, 36(8), 917-930.
- Briere, J., & Elliott, D. (2000). Prevalence, characteristics, and long-term sequelae of natural disaster exposure in the general population. *Journal of traumatic stress*, 13(4), 661-679.
- Burton, P., Gorter, J., & Paul, R. (2009). Recovering from workplace traumatic events. *Journal of Employee Assistance*, 39(2), 10-11.
- Calhoun, L. G., & Tedeschi, R. G. (1998). Beyond recovery from trauma: Implications for clinical practice and research. *Journal of Social Issues*, 54(2), 357-371.
- Cardozo, B. L. (2008). Guidelines need a more evidence based approach: a commentary on the IASC Guidelines on Mental Health and Psychosocial Support in Emergency Settings. *Intervention*, 6(3), 252-254.
- Chakrabhand, S., Panyayong, B., & Sirivech, P. (2006). Mental health and psychosocial support after the tsunami in Thailand. *International Review of Psychiatry*, 18(6), 599-605.
- Chandra, V., Pandav, R., & Bhugra, D. (2006). Mental health and psychosocial support after the tsunami: observations across affected nations. *International Review of Psychiatry*, 18(3), 205-211.
- Dekel, R., Solomon, Z., Elklit, A., & Ginzburg, K. (2004). World assumptions and combat-related posttraumatic stress disorder. *The Journal of Social Psychology*, 144(4), 407-420.
- Demirci, İ., Ekşi, H., Dinçer, D., & Kardaş, S. Beş boyutlu iyi oluş modeli: PERMA Ölçeği Türkçe Formunun geçerlik ve güvenilirliği. *The Journal of Happiness & Well-Being*, 2015, 5(1), 60-77.
- Derinbay, D. (2011). İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin algıladıkları örgütsel destek düzeyleri. (Yayınlanmamış Yüksel Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.

6. Örgütsel Davranış Kongresi Bildiriler Kitabı 2-3 Kasım2018 / Isparta

- Dınvar, P.E. (2011), Travma sonrası stres, dünyaya ilişkin varsayımlar ve tanrı algısı arasındaki ilişki. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Duru, E. (2007). Sosyal bağlılık ölçeği'nin Türk kültürüne uyarlanması. Eurasian Journal of Educational Research, 26(2), 1-18.
- Eisenberger, R., Huntington, R., Hutchison, S., & Sowa, D. (1986). Perceived organizational support. Journal of Applied Psychology, 71(3), 500-525.
- Frederick, S., & Loewenstein, G. (1999). Hedonic Adaptation. Well-Being. The foundations of Hedonic Psychology, New York: Russell Sage.
- Haselden, M. (2014). Üniversite öğrencilerinde travma sonrası büyümeyi yordayan çeşitli değişkenlerin Türk ve Amerikan kültürlerinde incelenmesi: Bir model önerisi. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, Ankara.
- Helgeson, V. S., Reynolds, K. A., & Tomich, P. L. (2006). A meta-analytic review of benefit finding and growth. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 74(5), 797-815.
- Holgersen, K. H., Boe, H. J., & Holen, A. (2010). Long-term perspectives on posttraumatic growth in disaster survivors. Journal of Traumatic Stress, 23(3), 413-416.
- Janoff-Bulman, R. (1989). The benefits of illusions, the threat of disillusionment, and the limitations of inaccuracy. Journal of Social and Clinical Psychology, 8(2), 113-136.
- Janoff-Bulman, R., & Berg, M. (1998). Disillusionment and the creation of value: From traumatic losses to existential gains. London: Taylor & Francis Group.
- Joshanloo, M. (2014). Eastern conceptualizations of happiness: Fundamental differences with western views. Journal of Happiness Studies, 15(2), 475-493.
- Kelley, C. L., Britt, T. W., Adler, A. B., & Bliese, P. D. (2014). Perceived organizational support, posttraumatic stress disorder symptoms, and stigma in soldiers returning from combat. Psychological Services, 11(2), 229-249.
- Larner, B., & Blow, A. (2011). A model of meaning-making coping and growth in combat veterans. Review of General Psychology, 15(3), 187-205.
- Lee, R. M., & Robbins, S. B. (1995). Measuring belongingness: The social connectedness and the social assurance scales. Journal of Counseling Psychology, 42(2), 232-251.

6. Örgütsel Davranış Kongresi Bildiriler Kitabı 2-3 Kasım2018 / Isparta

- Linley, P. A., & Joseph, S. (2004). Positive change following trauma and adversity: A review. *Journal of Traumatic Stress: Official Publication of the International Society for Traumatic Stress Studies*, 17(1), 11-21.
- Marmarosh, C., Holtz, A., & Schottenbauer, M. (2005). Group cohesiveness, group-derived collective self-esteem, group-derived hope, and the well-being of group therapy members. *Group Dynamics: Theory, Research, and Practice*, 9(1), 32-53.
- Nygaard, E., & Heir, T. (2012). World assumptions, posttraumatic stress and quality of life after a natural disaster: A longitudinal study. *Health and Quality of Life Outcomes*, 10(1), 76-95.
- Park, C. L., & Helgeson, V. S. (2006). Introduction to the special section: growth following highly stressful life events--current status and future directions. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 74(5), 791-811.
- Perryer, C., Jordan, C., Firms, I., & Travaglione, A. (2010). Predicting turnover intentions: The interactive effects of organizational commitment and perceived organizational support. *Management Research Review*, 33(9), 911-923.
- Riggle, R. J., Edmondson, D. R., & Hansen, J. D. (2009). A meta-analysis of the relationship between perceived organizational support and job outcomes: 20 years of research. *Journal of Business Research*, 62(10), 1027-1030.
- Saks, A. M. (2006). Antecedents and consequences of employee engagement. *Journal of Managerial Psychology*, 21(7), 600-619.
- Sarıçam, H., & Deveci (2017). Revize edilmiş sosyal bağlılık ölçeğinin psikometrik özellikleri. 1.Uluslararası Sosyal, Beşeri ve Eğitim Bilimleri Kongresi, Yayınlanmış Bildiri Özeti, <https://www.researchgate.net/publication/322007929>.
- Savcı, M. (2017). Ergenlerin sosyal zekâ, sosyal kaygı, akran ilişkileri, internet bağımlılığı ve sosyal bağlılık düzeyleri arasındaki ilişkiler. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Solomon, Z., Iancu, I., & Tyano, S. (1997). World assumptions following disaster. *Journal of Applied Social Psychology*, 27(20), 1785-1798.
- Stamper, C. L., & Johlke, M. C. (2003). The impact of perceived organizational support on the relationship between boundary spanner role stress and work outcomes. *Journal of Management*, 29(4), 569-588.

6. Örgütsel Davranış Kongresi Bildiriler Kitabı 2-3 Kasım2018 / Isparta

- Taştan, S., İşçi, E. & Arslan, B. (2014). Örgütsel destek algısının işe yabancılaşma ve örgüte bağlılığa etkisinin incelenmesi: İstanbul özel hastanelerinde bir çalışma. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 19, 121-138.
- Tedeschi, R. G., & Calhoun, L. G. (2004). Posttraumatic growth: Conceptual foundations and empirical evidence. *Psychological Inquiry*, 15(1), 1-18.
- Tedeschi, R. G., Park, C. L., & Calhoun, L. G. (1998). *Posttraumatic growth: Positive changes in the aftermath of crisis*. U.K.:Routledge.
- Turunç, Ö., & Çelik, M. (2010). Çalışanların algıladıkları örgütsel destek ve iş stresinin örgütsel özdeşleşme ve iş performansına etkisi. *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(2), 183-206.
- Tüfekçi, S. (2011), Trafik kazası geçirmiş kişilerin dünyaya ilişkin varsayımları, TSSB ve travma sonrası gelişim düzeylerinin incelenmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, İstanbul.
- Yılmaz, B. (2006). Arama-kurtarma çalışanlarında travma sonrası stres belirtileri ve travma sonrası büyüme ile ilişkili değişkenler. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.